

'OP VALSCHE VOORSPIEGELING'. DE ADELDOM VAN DE FAMILIES VAN BEVERVOORDEN EN VAN BINCKHORST

jhr. A.J. Gevers

In 1949 verscheen van de hand van W.J.J.C. Bijleveld het boekje *Opmerkingen over de geslachten, behandeld in het Nederland's Adelsboek*, van welk periodiek hij zelf oud-hoofdredacteur was. Kritisch en soms vlijmscherp gaf hij hierin commentaar op de Nederlandse adellijke families. Het zal hem niet in dank zijn afgenomen. Ten aanzien van de familie Van Bevervoorden merkte hij op dat deze geheel ten onrechte en 'op valsche voorspiegeling' in 1837 was verheven. Hetzelfde oordeel velde hij over de verheffing in 1842 van de familie Van Binkhorst¹.

Engelbert (Van Bevervoorden)

Toen Henricus Johannes Engelbert in december 1822 een rekest indiende bij de Hoge Raad van Adel, luidde dat een periode in die, met gemengde gevoelens, in 1838 zou worden afgesloten.

Henricus Engelbert was in 1791 geboren als zoon van de latere kolonel Thomas Adriaan Engelbert. Evenals zijn vader volgde hij een militaire loopbaan. In 1810 ving hij deze aan als officier bij de Garde d'Honneur, in welke kwaliteit hij de beruchte veldtocht naar Rusland meemaakte. Na zijn terugkeer bood hij samen met zijn vader zijn diensten aan generaal Krayenhoff aan, gouverneur van Amsterdam. In 1815 vocht hij onder de prins van Oranje tegen de Franse keizer. Hij bleef tot 1852 in actieve dienst en eindigde zijn loopbaan als luitenant-kolonel.

De vader en ooms van Henricus lieten zich, hoewel zij officieel Engelbert heetten, in de wandeling Van Bevervoorde(n) noemen omdat zij ervan overtuigd waren dat zij afstamden van het in 1700 uitgestorven Overijsselse riddermatige geslacht Van Bevervoorde. Na zijn huwelijk met Elisabeth van Westreenen van Themaat (1817) en de geboorte van twee zonen en een dochter, waardoor nakomelingschap verzekerd leek, streefde Henricus naar een officiële erkenning van de adeldom van zijn familie en begon hij hiertoe rekestten in te dienen. Het valt niet na te gaan wie van het echtpaar de motor was achter deze jacht naar adel. Het kan zijn dat Henricus zich boven zijn stand getrouwd voelde met de dochter van een gezant en kamerheer van koningin Hortense. Maar mogelijk speelde bij Elisabeth ook de wens mee om 'ebenbürtig' gehuwd te zijn.

Het eerste rekest noopte het lid van de raad Albert Carel Snouckaert van Schauburg tot de nodige opmerkingen, reden waarom Henricus Engelbert in 1823 en 1824 nadere bewijzen en nieuwe rekestten indiende². Het antwoord van de raad bleef evenwel negatief. Toch ontmoedigde dat Henricus niet om in januari 1825 opnieuw een verzoek tot erkenning van zijn adeldom in te dienen. Bij zijn pogingen om aan te tonen dat hij afstamde van de familie Van Bevervoorde werden een aantal 'bewijsstukken' van cruciale betekenis. Juist deze, en met name een doopinschrijving uit 1608, werden door de raad aangevochten en het advies bleef dan ook negatief. Onverdroten ging Henricus echter voort om bewijzen te zoeken. Daarbij was het vooral zijn vrouw, die zich sterk voor dit 'hoge doel' inzette. Gezamenlijk trokken zij door het Twentse land om te speuren naar archivalische en materiële gegevens over Engelberts vermeende voorouders³.

Helaas leverde dat slechts povere resultaten op. Daarom vroeg Henricus in 1828 aan de koning om hem intussen in de adelstand te verheffen met de toestemming om, wanneer later betere bewijzen konden worden overgelegd, die verheffing in inlijving (erkenning) te veranderen. Hierop kwam evenwel geen reactie. Pas acht jaar later, in 1836, werd een nieuwe poging ondernomen. Nu adviseerde de rapporteur in deze zaak, Snouckaert van Schauburg, mogelijk om van de kwestie af te zijn, de koning in positieve zin. Het moet een belangrijke dag voor de familie Engelbert van Bevervoorden zijn geweest, toen het Koninklijk Besluit van 17 juni 1837 afkwam. Zelfs de vorst van Bentheim stuurde zijn 'leenman' gelukwensen⁴.

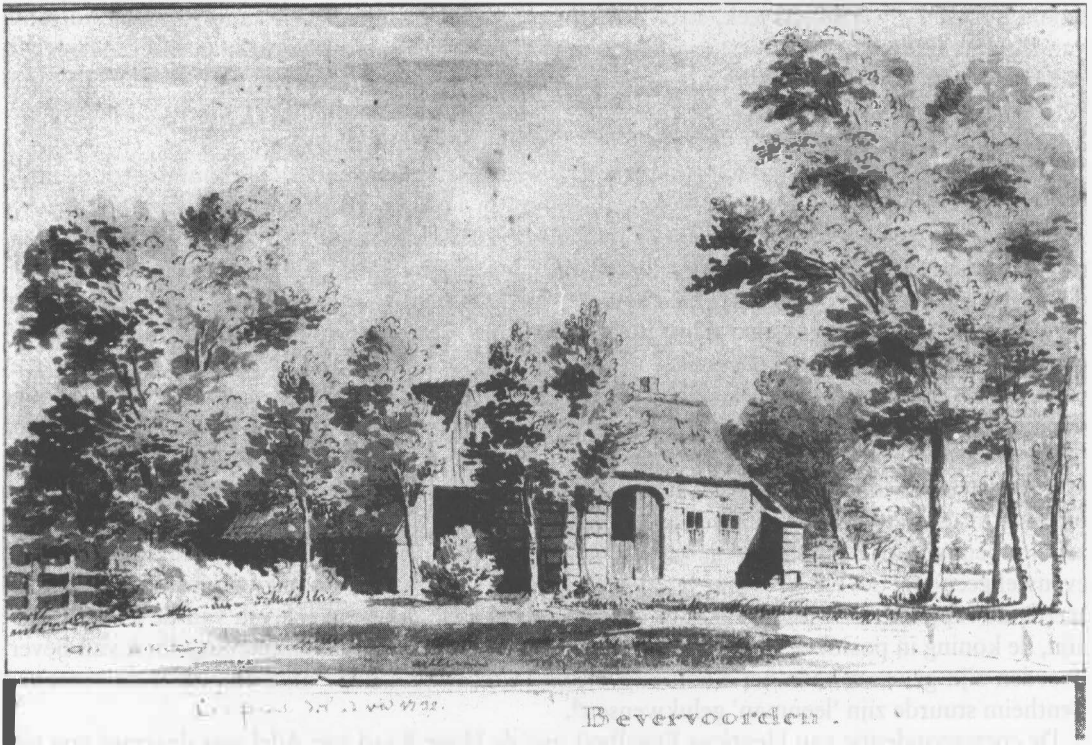
De correspondentie van Henricus Engelbert met de Hoge Raad van Adel was daarmee nog niet

ten einde: de taxa werden door hem te hoog bevonden en, wat het belangrijkste was, eigenlijk was hij nu een jonkheer Engelbert en niet een echte Van Bevervoorde. Dit doel werd pas in 1854 bereikt, toen hem vergunning werd verleend om de naam Van Bevervoorden aan te nemen⁵. Ondertussen had hij de huisplaats van de voormalige havezate de Oldemeule in de buurschap Oele gekocht, het oude bezit van de riddermatige familie Van Bevervoorde. Hiermee had hij zich zelfs in 1828 door de vorst van Bentheim laten 'belenen', zodat hij naderhand door het leven ging als Van Bevervoorden van Oldemeule, ook nadat hij wegens geldgebrek in 1851 gedwongen werd dit goed weer te verkopen. Toch moet enige verbittering aan het eind van zijn leven, hij stierf in 1858, hem niet vreemd zijn geweest: de erkenning van de titel van baron werd nooit zijn deel.

Cruciaal voor de bewijsvoering van Henricus' afstamming van de Van Bevervoordes was een inschrijving in het doopboek van de kerk te Ulsen. Ten behoeve van zijn rekest liet hij door de predikant van Ulsen een uittreksel maken in 1822 en nogmaals een in 1823, die in redactie evenwel afweek van de eerste, hetgeen het wantrouwen van Snouckaert van Schauburg opwekte.

De eerste redactie luidde: '[gedoopt] Henrich, kindt von Harmen Engelberts van Bevervoorde te Ulsen'. Snouckaert van Schauburg opperde dat hiermee bedoeld werd dat Harmen Engelberts op het erve Bevervoorde bij Ulsen woonde. Nader onderzoek in de kerkelijke registers leverde te Ulsen en Neuenhaus wel veel Engelberts op, maar verder geen enkele verbinding met de naam Van Bevervoorde. Volgens Henricus zou genoemde Harmen Engelberts een zoon zijn van Engelbert van Bevervoorde, die op zijn beurt een zoon zou zijn van Joost van Bevervoorde tot Oldemeule en Judith Schele. Het feit dat de kinderen van Engelbert de naam Van Bevervoorde zouden hebben weggelaten, was volgens hem gelegen in de omstandigheid van de geloofsvervolging tijdens de

'Bevervoorden', gewassen pentekening door Cornelis Pronk, 1732. Deze tekening van de havezate Bevervoorde te Gelselaar (in 1732 niet meer dan een boerenef) werd in 1881 door de familie Van Bevervoorden op een veiling aangekocht. De Van Bevervoordens legden in de negentiende eeuw een grote verzameling aan van archivalia en objecten die betrekking hadden op het riddermatige geslacht Van Bevervoorde om continuïteit en familietraditie te suggereren (Particuliere collectie).

Spaanse troebelen; een argument echter dat geen grote indruk maakte op de Hoge Raad van Adel. Van meer gewicht voor het uiteindelijke succes was misschien dat W.H.J. van Westreenen van Tieland, een familielid van Henricus' vrouw, lid van de raad was, toen het uiteindelijk succesvolle rekest werd ingediend. Deze had trouwens al geholpen door genealogische aantekeningen over de familie Van Bevervoorde die zich in zijn bibliotheek bevonden, ter beschikking te stellen.

Van Bin(c)khorst

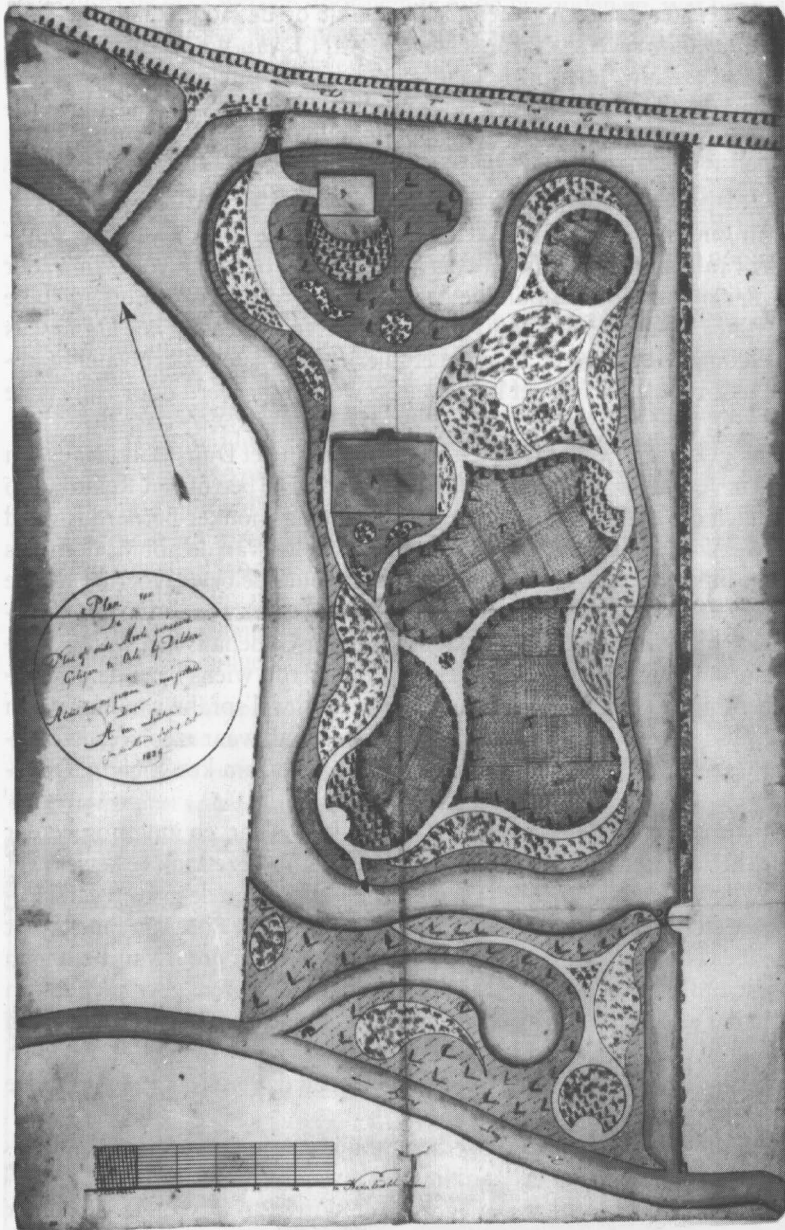
Toen Johannes Theodorus van Binkhorst in 1836 te kennen gaf dat hij ging trouwen met jonkvrouwe Hyacinte C.E. Gericke van Herwijnen, was dat waarschijnlijk het ogenblik voor zijn vader Franciscus om eens werk te maken van de in de familie gehuldigde opvatting over hun adellijke afkomst. Hij hoefde het alleen nog maar te bewijzen! Aangezien het voorgeslacht van Franciscus van Binkhorst uit Oldenzaal en omgeving stamde, moesten er allerlei Overijsselse archivalia bestudeerd worden. Gelukkig zou het provinciaal archief kort daarop worden beheerd door zijn eerste archivaris Jan van Doorninck.

Vrij snel wist men aan genealogische gegevens te komen en vond men in het Duitse Gildehaus een verklaring uit 1533 waarin de term jonker van Binckhorst voorkwam. Dit betrof een Reinold thoden Bynckhorst. Voorts vond men een akte uit 1572 waarin diens zoon als jonker Bernardus werd vermeld en vervolgens een huwelijksakte uit 1607 van Conradus, een zoon van de nobilis dominus Bernard. Aangezien de kritische blik van baron Snouckaert van Schauburg de bewijsvoering van de afstamming van de rekestrant op deze generaties niet bewezen achtte, werd er weer uitvoerig gecorrespondeerd⁶. Daarnaast speelde het feit dat de overgelegde stukken uit Gildehaus niet waren afgegeven door een bevoegde autoriteit, maar slechts door een kerkmeester in wiens bezit de originele waren. Bovendien vond men bij de Hoge Raad van Adel dat er toch wel sprake van moest zijn dat de familie Van Binckhorst tot de Overijsselse ridderschap behoord had, waar men nogal vraagtekens bij zette. Ook van het bestaan van een adellijke havezate van die naam kon men in 's-Gravenhage geen hoogte krijgen.

Franciscus van Binkhorst liet zich hierdoor evenwel niet uit het lood slaan en ging nog verder door ook de verbindingen met het te Voorburg gelegen huis Binckhorst in deze zaak te betrekken. Dit goed, ooit een bezitting van de Van Bentheims, was in handen gekomen van de graven van Holland en daarna zou na de Hoekse en Kabeljauwse twisten een lid van de familie Poes van Binckhorst zich naar Twente begeven hebben. Daar zou dan onder bescherming van de graaf van Bentheim weer een nieuw huis Binckhorst zijn gebouwd. Enige Twentenaren werden bereid gevonden in een akte van notariteit te verklaren dat er een adellijk huis Binckhorst had bestaan. Ook werd de naam Binckhorst zelfs aangetroffen in 'het pakket 5 der ridderschapspapieren van Overijssel'. Bovendien had Franciscus van zijn grootvader een cachet gekregen met een wapen dat erg leek op dat van de familie Poes.

Onverschrokken werd dus in 1838 weer een rekest ingediend. Blijkbaar is er daarna in het informele circuit een goed woord voor Van Binkhorst gedaan. In 1841 overleed Snouckaert van Schauburg en kwam de kwestie Van Binkhorst in handen van Laurens de Witte van Citters. Deze bekeek de zaak opnieuw en vond nu geen enkel punt van twijfel, anders dan de overige leden van de raad, die het afstammingsbewijs onvoldoende achtten. De beslissing kwam nu in handen van de koning. De vorst verhief de zoon van Franciscus in de Nederlandse adel bij K.B. dd. 11 mei 1842, nr. 62.

In datzelfde jaar werd Johannes van Binkhorst burgemeester van Meerssen en lid van de Ridderchap van Limburg⁷. Waarom hij en niet zijn vader werd verheven, blijkt echter niet. In 1868 kreeg hij naamswijziging en mocht hij zich voortaan Van Binckhorst tot Binckhorst noemen. Dit laatste toevoegsel zal zijn oorsprong hebben in het feit dat zijn vader het kasteeltje de Binckhorst bij Voorburg in bezit heeft gehad.

'Plan van de Plas- of Oude molen genaemd, gelegen te Oele bij Delden', geaquarelleerde tekening door A. van Leusen, 1829. Ontwerp voor een (niet-gerealiseerde) tuinaanleg in Engelse stijl bij de Oldemeule. Henricus Engelbert kocht in 1828 de huisplaats van de voormalige havezathe en wilde op deze vermeende familiegrond een nieuw landhuis bouwen (Rijksarchief in Overijssel, Papieren van Bevervoorden, inv. 311).

Adeldom

Uit de in het *Nederlands Adelsboek* 79 (1988) gepubliceerde stamreeks van de familie Van Binckhorst blijkt dat stamvader Gerdt ten Binkhorst landbouwer was op het hofhorige erve Binkhorst. Als Henricus (Engelbert) van Bevervoorden dat geweten had, zou hij Franciscus van Binkhorst geen blik hebben waardig gekeurd. Ongetwijfeld hebben zij elkaar goed gekend, toen ze beiden in 1813 in Amsterdam militaire functies bekleedden. Het zal niet toevallig zijn dat zich bij de genealogische aantekeningen van Henricus een stamboom van de familie Van Binkhorst bevindt. In welke mate Franciscus van Binkhorst zich over de inhoudelijke aspecten van adeldom druk maakte, is onduidelijk. Wel citeerde hij in zijn rekest de nodige geschriften, zoals Christijns *Jurisprudentia Heroïca*, De Roucks *Adellijk Toneel*, Van Leeuwens *Batavia illustrata* en Matthaeus' *De nobilitate*. Hij gebruikte die om aan te geven dat er verschillende trappen van adeldom bestonden en dat het dus niet belangrijk was dat de Van Binckhorsten niet in de lijsten van verschre-

ven Overijsselse edelen voorkwamen: uit de door hem overgelegde 'bewijsstukken' bleek dat ze in het verleden als jonker werden aangeduid. Ook de vraag van de Hoge Raad van Adel of de familie Van Binckhorst verwant was aan andere adellijke families was daarmee in zijn ogen onbelangrijk geworden.

Henricus van Bevervoorden had wel degelijk zo zijn ideeën over de intrinsieke waarde van adeldom; hij geloofde erin. Gelukkig heeft hij die gedachten ook aan het papier toevertrouwd in een 'Verhandeling over den aard van het bestaan van den Adel'⁸. Enige citaten: 'Behalven het vraagstuk omtrent den eigenlijken aard van het bestaan van God, is er geen dat 's menschen weetgierigheid zóó zeer heeft opgewekt als het vraagstuk omtrent den eigenschappelijken aard van het bestaan van den Adel. De dichters en zedekundigen van alle tijden hebben zich onophoudelijk eerbiedig doch met onwederstaanbare gretigheid met deze twee grote raadsels bezig gehouden en getracht aan dezen het geheim dezer wereld, aan genen het geheim der andere, aan God de heerschappij in het geestelijke en zedelijke, aan den Adel het gebied in het maatschappelijk en staatkundig leven te ontrukken. Het is inderdaad altijd zichtbaar geweest dat den Adel de bron was waaruit de allereerste beschaving afvloede, dat daaruit de eerste opperpriesters, de eerste krijgshelden, de eerste wetgevers, de eerste dichters, zijn voortgekomen, en dat, indien hem na verloop van veele eeuwen, door alle zijne groote werken vermoeid en uitgeput, het bewind der wereld is ontvallen en in handen der zegevierende burgerij overgegaan, zulk evenwel niet eerder is gebeurd dan na dezelve vooraf door het zwaard overwonnen, door godsdienst verbeterd, door wetten bestuurd en door wetenschappelijke kennis verlicht te hebben. De Adel is derhalven uit zijnen aard de meest verhevene en door zijne verspreiding de belangrijkste der geschiedkundige daadzaken, en uit dien hoofde dan ook ten allen tijde het meest bestudeerd en het meest bestreden geworden'.

In tegenstelling tot Van Binkhorst maakte Van Bevervoorden geen gebruik van 'moderne' auteurs. Hij heeft vooral de antieke Griekse en Romeinse schrijvers bestudeerd. Daar vond hij bijvoorbeeld dat edelen die een handwerk uitoefenden, hun adeldom zouden verbeuren en dat slaven, zelfs vrijgemaakten, geen adeldom konden bezitten. Hij komt dan ook tot de conclusie dat 'de Adel bestaat door eene afstamming van vrije voorouders' en dat 'de Burgerstand bestaat door eene afstamming van slaven'.

Teruggrijpend op een eerdere passage erkent hij wel dat ook niet-edellieden grote veldheren, grote geschiedschrijvers, grote wijsgeren of grote dichters kunnen zijn, maar dat het bij gelijkheid van persoonlijke verdiensten een voorrecht is edelman te zijn. Adeldom is immers een voorrecht dat door de Voorzienigheid aan bepaalde families is geschonken en hen verplicht om, meer dan anderen, hun passies te bedwingen, er verheven denkbeelden op na te houden en grootmoedig te zijn in hun doen en laten. 'Noblesse oblige', of zoals Henricus besluit: 'Adel verbindt'.

NOTEN:

1. De schrijfwijze van de familienamen is in de loop der tijd veranderd. 'Van Bevervoorde' is de gebruikelijke schrijfwijze voor de oude riddermatige familie. De familie Engelbert heet sinds 1854 officieel 'Van Bevervoorden'. 'Van Binckhorst' is de schrijfwijze van de oude Overijsselse familie en het kasteel te Voorburg. De familienaam 'Van Binkhorst' werd gebruikt door de rekestrant Franciscus en diens zoon Johannes, totdat laatstgenoemde in 1868 toestemming kreeg om zijn naam te veranderen in 'Van Binckhorst'.
2. Rijksarchief in Overijssel (RAO), Papieren Van Bevervoorden (PvB), inv. nr. 33; Hoge Raad van Adel (HRA), Archief van de Raad (AR), notulen 1822, nr. 2279; 1823, nr. 843; 1824, nrs. 66, 74, 156, 512; 1825, nrs. 2, 35, 183; 1837, nrs. 99, 166, 182, 249, 263; 1838, nrs. 87, 105.
3. G.J. ter Kuile, *Geschiedkundige aantekeningen op de havezathen van Twenthe* (Almelo, 1911) 162 en 251. Het daar vermelde reisverslag is bij de inventarisatie van de familiepapieren niet aangetroffen.
4. RAO, PvB, inv. nr. 47.
5. RAO, PvB, inv. nr. 54-56.
6. Algemeen Rijksarchief, Archief van het Ministerie van Justitie, inv. nr. 4725; HRA, AR, notulen 1841, nrs. 156, 182; RAO, Archivalia van de Vereniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, voorl. inv. nr. 196.
7. *Nederland's adelsboek* 79 (1988) 590-593.
8. RAO, PvB, inv. nr. 79.